

age categories, which will contribute to the formation of European values in them, starting from primary school, and ending with obtaining higher education at universities.

We emphasize the fact that not all children have the ability for certain types of activities. For the most part, gifted youth are distinguished by original creative approaches to solving various problems, non-standard thinking. It is more appropriate to reveal such abilities at the elementary school level. An important point when working with the gifted understands a clear algorithm for working with them. The phased natures of each competition, Olympiads, tournament competitions, etc. require students, teachers and parents to understand the time limits and results of the work.

Today, various social networks, forums on platforms and video communication systems are possible effective systems of communication with gifted youth. However, it is important to understand that at any stage of communication, the problem of educational motivation must be eliminated.

Key words: Europeanization, cultural values, identity, national experience, education, the process of European integration.

УДК 373.091.398(410+430+438+44)

DOI <https://doi.org/10.31392/NPU-nc.series5.2022.spec.2.34>

Швец Т. Е.

ЄВРОПЕЙСЬКИЙ ДОСВІД РЕАЛІЗАЦІЇ ТЬЮТОРИНГУ В ЗАКЛАДАХ ЗАГАЛЬНОЇ СЕРЕДНЬОЇ ОСВІТИ

У статті проаналізовані європейські моделі впровадження тьюторингу у закладах загальної середньої освіти. Автор надає характеристику тьюторингу в школі в країнах: Великобританія, Німеччина, Польща, Франція. У статті використані методи дослідження: вивчення, аналіз та узагальнення історико-педагогічних, педагогічних джерел із метою висвітлення основних моделей тьюторингу в закладах середньої освіти.

У статті розглянуті найпоширеніші типи тьюторингу: *academic tutoring* (академічний тьюторинг), який реалізується через *private tutoring* (приватний тьюторинг), *home tutoring* (домашній тьюторинг), *peer tutoring and cross-age-tutoring* (тьюторинг ровесників), *online tutoring* (онлайн тьюторинг), сімейний тьюторинг (у мережі приватних католицьких шкіл). У Польщі до вищезазначених додаються ще виховний, розвивальний та мистецький.

Проаналізовано сутність кожного з видів та специфіку їх впровадження в школах європейських країн. Проаналізовано результати тьюторських програм, які впроваджувалися у Великобританії, Франції, Німеччині та Польщі. На основі аналізу зроблено висновок про їх позитивний вплив на підвищення потенціалу освітніх функцій школи, якість освітнього процесу загалом, покращення загальної атмосфери взаємовідносин у школі, розвиток в учнів критичного та креативного мислення, адаптивності, толерантності та самоконтролю.

Це дослідження дало змогу зробити висновок, що європейський досвід впровадження тьюторингу в школах є досить актуальним для сучасної української освіти в контексті реалізації концепції Нової української школи. Впровадження різних типів тьюторингу надає приклади реалізації принципу індивідуалізації та персоналізації в навчанні та вихованні, які можна модифікувати та адаптувати під реалії української школи. Також важливим є досвід підтримки тьюторингу на державному та місцевому рівнях як освітня політика країни.

Ключові слова: тьюторинг, приватний тьюторинг, академічний тьюторинг, тьюторинг ровесників, сімейний тьюторинг, мистецький тьюторинг, тьютор, індивідуалізація.

Нині освіта є другим пріоритетом для міжнародних організацій після захисту прав людини. У Повідомленні Європейської комісії Європарламенту “Розвиток школи та відмінне викладання для успішного початку життя” (2017 р.) підкреслюється, що “якісна освіта є основою для інклюзивних та стійких суспільств; освіта сприяє особистому розвитку та закладає основу для активного громадянства, сприяє дослідницькій діяльності, інноваціям та конкурентоспроможності” [10]. Однією з тенденцій розвитку сучасної освіти є її спрямованість на особистість людини. Така орієнтація виявляється в тому, що для сучасної школи стають важливими не лише знання, вміння та навички, які має отримати учень, а й розкриття його особистісного потенціалу, створення ситуацій вибору й успіху, що дають змогу учневі знайти власний шлях навчання та розвитку [1, с. 99].

Метою статті є аналіз та характеристика тьюторингу як технології індивідуалізації в освіті в закладах загальної середньої освіти країн Європи в контексті державної політики у сфері тьюторингу, а також організаційних форм його функціонування.

Тьюторинг як технологія індивідуалізації та персоналізації в освіті привертає увагу багатьох українських та зарубіжних вчених. Фундаментальні дослідження у сфері тьюторингу містяться в працях таких зарубіжних дослідників, як Д. Вуд (D. Wood), К. Топпінг (K. Topping), М. Брей (M. Bray), Д. Палфрейман (D. Palfreyman), В. Мор (W. G. Moore), Е. О’Брайнт (E. Q. O’Briant), А. Бжежинська (A. Brzezińska), М. Будзинський (M. Budzyński), А. Сарнат-Частко (A. Sarnat-Ciastko), К. Чайкі-Хелмінська (K. Czayka-Chełmińska), та вітчизняних вчених С. Алексєєвої, А. Бойко, Н. Демяненко, О. Іваницької, М. Іващенко, К. Осадчей.

Комісія ЄС основними принципами оголосила врахування освітніх потреб кожного учня, освітніх потреб організацій, громад, суспільства загалом, пристосування освітніх можливостей до потреб та інтересів учнів [7, с. 91]. Як зауважує А. Сбруєва, посилюється роль наставників та консультантів як у школі, так й поза нею. Важливою також є роль наставників однолітків (що давно є визнаною формою тьюторингу – peer tutoring) та є потенційною перспективою розширення можливостей персоналізації [6, с. 65].

Нині в закладах загальної середньої освіти європейських країн іє кілька найпоширеніших моделей тьюторингу: academic tutoring (академічний тьюторинг), який реалізується через private tutoring (приватний тьюторинг), home tutoring (домашній тьюторинг), peer tutoring and cross-age-tutoring (тьюторинг ровесників), online tutoring (онлайн тьюторинг), сімейний тьюторинг (у мережі приватних католицьких шкіл Іспанії та Польщі). У Польщі до вищезазначених додаються ще виховний, розвивальний та мистецький.

У Великобританії досить популярним є надання освіти дітям вдома (homeschooling) із залученням приватних вчителів та тьюторів (home tutors), під чийм керівництвом знаходяться діти. Домашнє навчання в цих країнах користується підтримкою держави (в тому числі фінансовою у вигляді надання грошової допомоги батькам в організації навчання дитини вдома). Така увага держави пояснюється пріоритетом прав людини в життєдіяльності особистості, зокрема і в освіті, а також розумінням того, що батьки хочуть самі взяти на себе відповідальність у виконанні своїх батьківських прав в освіті своєї дитини.

Private tutoring (приватний тьюторинг) також використовується як додаткова послуга для допомоги у виконанні домашніх завдань, підготовці до іспитів, подоланні прогалів у знаннях тощо. Задачами приватного тьютора у всіх випадках є допомога дитині в навчальній діяльності спрямованість на покращення академічної успішності. Тьютор зобов'язаний знати освітні стандарти держави та дотримуватися їх під час організації надання послуг приватного тьюторингу. Тьютори проводять діагностику, покращують в учнів навички “навчитися вчитися”.

Дослідження приватного тьюторингу привели науковців до висновків: тьюторинг ефективний завдяки сильним особистим взаємовідносинам між тьютором та підопічним, надання негайного та доречного зворотного зв'язку; мають місце позитивне врегулювання між наявними знаннями учня та навчальними завданнями, надання якісних тьюторських послуг, вирівнювання тьюторського плану та звичайного навчального плану школи [12, с. 41].

Досвід Великобританії є провідним у контексті розвитку індивідуалізації в освіті. За часів міністра освіти Девіда Мелібенда персоналізована освіта стала офіційною політикою уряду. У своїй промові у 2004 році він виділив п'ять елементів, які роблять освіту персоналізованою: вимірювання рівня досягнень кожного учня з метою точного визначення цілей навчання та виборів курсів; кожен учень рухається відповідно до своїх здібностей та талантів; можливості більшого для вибору навчальних предметів учнями; забезпечення кожному учневі підтримки для досягнення їхніх цілей та врахування їхніх інтересів, прагнень та потреб; налагодження більш тісних взаємовідносин із батьками учнів [15].

У середніх школах Великобританії сьогодні є посада тьютора класу чи групи (form tutor), який курує клас учнів певної вікової групи та працює в Річних командах (Year Teams), які очолює Річний Лідер (Year Leader), Голова Року (Year Head) або Керівний Викладач (Guidance Teacher). Обов'язками тьютора групи є планування та моніторинг навчального процесу підопічних учнів. Також тьютор постійно контактує з батьками та інформує їх щодо академічного прогресу їхніх дітей або проблем, які виникають під час навчання. Крім того, тьютор також є вчителем-предметником і веде заняття. Аналіз документів середніх шкіл Великобританії дає нам підстави говорити про те, що кожна школа має свої програми розвитку учнів, у яких тьютори груп беруть активну участь. Тьютор має щоденні зустрічі зі своїми вихованцями, під час яких тьютор класу відзначає успіхи своїх учнів у школі та поза нею, проводить заходи, що сприяють реалізації особистісної, соціальної та моральної освіти (PSME). Тьютори класу відіграють важливу роль у ключових орієнтирах прогресу учнів, вони діють як наставники в навчанні і в розвитку, а також як адвокати своєї навчальної групи. Усі тьютори мають так званий час тьютора, щоб поспілкуватися з учнями та скеровувати їх як індивідуально, так і у невеликих групах, якщо виникають схожі проблеми чи питання. Вони також зустрічаються з кожним учнем три рази на рік для “співбесіди”. Також тьютори, які добре знають особливості кожного учня своєї групи, допомагають визначитися щодо подальшого навчання, пишуть рекомендації тощо.

У відповідь на виклики епідемії COVID-2019 урядом Великобританії у листопаді 2020 р. започатковано Національну програму тьюторингу (School-Led Tutoring Guidance. The National Tutoring Programme), завданням якої є надання адресної додаткової підтримки дітям та молоді, освіта яких найбільш постраждала під час пандемії. У програмі зазначено, що тьюторинг – це один із найефективніших способів прискорити прогрес учня. Наявні дані свідчать, що навчання в невеликих групах або індивідуальне навчання може підвищити успішність кожного учня за 3–5 місяців, про що свідчить Фонд цільової освіти. Програма пропонує школам фінансування для проведення навчання завдяки партнерам, академічним наставникам, тьюторам шкіл. Школи можуть запрошувати тьюторів, щоб не обтяжувати власний педагогічний персонал додатковою роботою. Затверджені партнери з навчання, які надають тьюторські послуги, затверджені державними органами та пройшли низку стандартів якості, захисту та оцінки, надають цільову підтримку учням у невеликих групах або індивідуально [25].

Тьюторинг у Франції в сучасному розумінні цього слова з'являється під впливом досвіду Великобританії та США у середині 60-х рр. ХХ ст. Сутність тьюторингу у Франції полягає у взаємозв'язку педагогічної допомоги та допомоги в навчанні, яку надає доросла людина, навчаючи невелику групу студентів за принципом індивідуалізації [5, с. 121]. У 2008 р. французький уряд запустив програму “Les cordées de la réussite” (“Разом до успіху”). Дослідники співпрацювали з мережею з дванадцяти середніх шкіл, щоб перевірити вплив дворічної тьюторської програми на академічну успішність учнів та вибір подальшого напрямку навчання. Результати тьюторської програми показали, що ті учні, які до початку участі у програмі демонстрували прагнення до академічних успіхів, отримали максимальний ефект. Однак ті учні, які були на низькому рівні успішності, не досягли значних результатів та, як правило, відчували більше складнощів під час вибору щодо подальшого навчання [14]. Нині у Франції прийнята “Доктрина про будівництво школи ХХІ століття”, в основі якої лежить принцип різноманітності, що стосується як організації навчання учнів, так і контингенту школярів, які мають різні можливості, інтереси й потреби [21]. Таким чином, визначення тьютора як посередника між дитиною з особливими потребами та педагогом традиційне для французьких шкіл.

Приватний тьюторинг у Німеччині, як і в інших країнах Європи, також має місце. Багато німецьких дослідників визначають ефективність приватного тьюторингу як форми індивідуального навчання. Дискусії серед німецьких вчених точаться навколо питання кваліфікації тьюторів та результатів їхньої праці. Так, Карін Гуїлл, яка багато років працює над темою приватного тьюторингу, робить висновки, що кваліфікація тьютора прямо стосується успішності учнів на іспитах. У своєму довготривалому дослідженні, яке охопило понад 8000 учнів, вона спиралась на шкільну модель Керролла та адаптувала її до приватного тьюторингу. У висновках дослідниця стверджує, що приватний тьюторинг впливає на покращення успішності учнів, але найбільш позитивні результати має щодо некогнітивних наслідків, а саме: підвищення мотивації учнів до навчання, їхньої самооцінки та покращення загальної поведінки [19].

Тьюторинг у старшій школі у Німеччині представлений у так званих “продуктивних школах”, де учні працюють за індивідуальними програмами, виконують самостійно проєкти (за такої організації навчального процесу немає уроків як таких). Але учні завжди можуть отримати допомогу педагогів. Основний спосіб групової роботи – обговорення заявлених учнями проблем, дискусія, рефлексія. Педагог у такому навчанні не є просто формальним носієм знання та функцій контролю, а стає консультантом проєкту учня та його тьютором. Основними педагогічними методами є співпраця, консультування та психолого-педагогічна підтримка [2]. У Німеччині метою тьюторингу є моральне виховання та розвиток професійних компетенцій учнів на основі принципу індивідуалізації [3].

У Республіці Польща академічний тьюторинг з'являється із середини 1990-х рр. Перші спроби впровадження тьюторингу призвели до розуміння, що потрібно готувати вчителів до роботи тьютором, тому у 1999 р. було створено Товариство відкритої освіти (Towarzystwo Edukacji Otwartej), засновниками якого були П. Чекерда, Я. Трачинський та М. Будзинський. У 2006 р. з ініціативи П. Чекерди та Я. Трачинського було засновано Collegium Tutorów (Колегіум тьюторів) – заклад, завданням якого було поширення досвіду тьюторингу. Восени 2007 р. у рамках співпраці з Нижньосілезьким центром підготовки вчителів ініціатива представлення тьюторингу в школах була реалізована на конференціях у Легниці, Валбжиху, Єленій Гурі та Вроцлаві [16].

Від 2008–2013 рр. у вроцлавських школах було впроваджено програму “Tutoring we Wrocławskich Gimnazjach” (“Тьюторинг у вроцлавських гімназіях”), підтриману органами управління міста Вроцлав. У 2016–2018 рр. відбувся проєкт Міністерства освіти і науки Польщі “Wychować Człowieka Mąrego” (“Виховати людину розумну”), мета якого полягала у впровадженні інноваційної моделі виховання з використанням технології тьюторингу [20, с. 21].

Академічний тьюторинг спрямований на розвиток специфічних вмінь підопічних (інтерпретація, аналіз, синтез, аргументація, вміння робити висновки, класифікація, презентація, вміння написання есе, вдумливість, критичність, пошук інформації). Практики академічного тьюторингу наголошують, що насамперед учні завдяки такому тьюторингу можуть знаходити та поглиблювати інтереси в науці, розширювати інтелектуальні горизонти, побачити цінність науки та культури, а також краще підготуватися до отримання вищої освіти [23].

Розвивально-виховний чи виховний тьюторинг реалізується через індивідуальне виховання, причому деякі польські школи відмовляються від вихователя, класного керівника, класоводу, залишаючи лише тьютора, якій і здійснює виховання завдяки індивідуальним зустрічам із підопічними, а деякі школи поєднують ці ролі: тьютора та вихователя, класного керівника класу. При виборі школою впровадження розвивального тьюторингу роль вихователя класу не змінюється, а сам тьюторинг виступає скоріш як допоміжна опція в шкільному житті. У такому випадку вихователь, класний керівник виконують свої обов'язки повною мірою, а тьютор займається виключно розвитком учнів, проводить індивідуальні зустрічі. У своїй роботі тьютор не входить до компетенції вихователя, класного керівника, а зосереджується лише на індивідуальній роботі, розкритті та використанні потенціалу підопічних. Як свідчить досвід, впровадження розвивального тьюторингу часто стає основою для перетворення його на розвивально-виховний, що є шляхом до самовиховання. Поділ на тьюторинг розвивальний та виховний так чи інакше завершується необхідністю чіткого розмежування функцій тьютора та вихователя, класного керівника. Тому більш прийнятним є поєднання ролі тьютора та вихователя, класного керівника, коли тьютор зустрічається з класом раз на тиждень, а індивідуально – з учнем раз на місяць чи двічі на місяць.

Мистецький тьюторинг виділяють польські дослідники. Сутність його полягає в тому, що акцент робиться на пошуках та розвитку мистецьких талантів підопічних. Зустрічається зрідка (наприклад, Авторський мистецький ліцей, ALA) як система або ж як один із видів, який існує поруч з іншими і не є основним [8].

Сімейний тьюторинг поширений у приватних католицьких школах мережі "Стернік" у Республіці Польща та в Іспанії, звідки він й потрапив у польську систему приватної освіти. Є формою співпраці школи з родиною, коли діяльність тьютора стосується не лише учня-підопічного, а також його батьків. Метою такого тьюторингу є підтримка сім'ї, яка сприймається школою першою та головною у вихованні дітей, у процесі їх розвитку та становлення. Зустрічі з батьками, тьюторіали з учнями та індивідуалізований підхід в освітньому процесі – це спосіб реалізації основної мети школи, тобто виховання дитини [13].

Тьюторинг ровесників (peer tutoring and cross-age-tutoring) як форма реалізації академічного тьюторингу є в усіх європейських країнах, які впроваджують тьюторинг. Тьюторинг ровесників – це гнучка стратегія у навчанні, в основі якої лежить принцип "рівний рівному", здійснюється за посередництвом однолітків, коли учні виступають як наставники. Варто зауважити, що тьюторинг ровесників не є взаємонавчанням, адже тьютор-ровесник не є професійним вчителем, не впливає на програми, навчальні матеріали, не оцінює тощо.

Н. Фальчикова робить висновки, що впровадження тьюторингу ровесників повинно мати чітко узгоджену програму та стратегію, в якій зазначена мета (наприклад, підтримка в навчальній діяльності – в конкретній предметній сфері, або наставництво при переході з початкової до середньої чи із середньої до старшої ланки школи), визначені терміни, місце, тривалість самої програми та тьюторіалів (зустрічі тьютора з підопічним), критерії підбору пар: тьютор – підопічний, система підготовки тьюторів, їх підтримки з боку дорослих, моніторинг програми тощо [11, с. 158].

Нині досить поширеною є практика надання тьюторських послуг у системі онлайн-навчання (online tutoring). Онлайн-тьютори працюють індивідуально або в малих групах. Онлайн-тьюторинг заснований на принципах конструктивізму, сфокусований на онлайн-діалозі, концентрується на досягненні мети та задачах індивідуального і самостійного навчання, саморефлексії, онлайн-дискусіях тощо. Британські дослідники вважають, що такий тьюторинг виконує кілька ролей: освітню, розвивальну, організаційну [17, с. 146–151]. Є кілька видів втручання в онлайн-дискусії: епізодичне втручання (occasional guidance), повномасштабне проектування та підтримка усього навчального процесу (full scale design and support). Від цього залежать і ролі онлайн-тьюторів: тактичні тьютори (tactical tutors) вступають у взаємодію в критичні моменти, коли необхідна допомога у відновленні порядку діяльності, відсутності прогресу. Стратегічні тьютори (strategic tutors) здійснюють планування тьюторського процесу та визначають його перебіг, кількість учнів у групі (tutee group), здійснюють індивідуальний підбір учасників групи за певними характеристиками [22].

Французькі дослідники онлайн-тьюторингу зазначають, що відбулося розширення функцій тьюторів під час переходу їх до онлайн-супроводу: онлайн-тьютори значно впливають на мотивацію, креативність та продуктивність учнів. Виділяють чотири основні функції тьютора в дистанційному навчанні: педагогічну (метакогнітивну), організаційну, мотиваційну та техніко-адміністративну. Також французькі науковці використовують термін "тьютор-посередник" у своїх дослідженнях тьюторингу в дистанційному навчанні [4; 9].

У німецькій науковій літературі можна зустріти різні тлумачення ролі тьютора в онлайн-середовищі: лідер, модератор, фасилітатор, мотиватор, наставник, посередник і координатор. Однак, як свідчить аналіз літератури, більшість дослідників сходяться на думці, яка визначає онлайн-тьютора як академічного наставника, та зазначають чотири провідні функції його діяльності: педагогічна, яка включає в себе завдання відкриття та керівництва дискусією; соціальна, що передбачає створення комфортного та дружнього освітнього середовища; організаційна, яка, окрім звичайних організаційних моментів, також передбачає встановлення індивідуальних цілей для їх досягнення; технічна функція, яка включає компетентність тьютора у сфері ІКТ [18].

Як зауважує О. Сімпсон, підтримка учнів в дистанційному навчанні має два різновиди: академічна (academic) та неакадемічна (non-academic). Академічна підтримка пов'язана з навчанням: допомога в розвитку загальних навичок самостійного навчання, відслідковування прогресу в навчанні, мотивування до навчання, розширення освітніх кордонів, тобто вихід за межі навчальної програми; неакадемічна підтримка – це допомога учню в емоційних та організаційних аспектах навчання: практична допомога в пошуках програм та курсів, консультування щодо подальшої освіти, надання зворотного зв'язку щодо розвитку здібностей та особистісно-соціальних навичок [24, с. 14–18].

Таким чином, можна зробити висновки, що тьюторинг у країнах Європи нині набуває дедалі більшого поширення, розширює межі свого використання, підлаштовується під запити суспільства, змінюється та не втрачає актуальності. Для нас аналіз впровадження різних типів тьюторингу є важливим як приклад реалізації принципу індивідуалізації та персоналізації в навчанні та вихованні, які можна модифікувати та адаптувати під реалії української школи, таким чином розширюючи тьюторські практики, що вже знайшли своє місце в системі середньої освіти України. Також важливим є досвід підтримки тьюторингу на державному та місцевому рівнях як освітня політика країни.

Використана література:

1. Гуманізація шкільної освіти в країнах ЄС та США. Трансформаційні процеси у шкільній освіті країн Європейського Союзу та США : монографія / А. П. Джурило, О. З. Глушко, О. І. Локшина та ін. Київ : ТОВ "КОНВІ ПРІНТ", 2018. 192 с.
2. Давиденко Г. В. Правові основи інтегрованого навчання у Французькій республіці. *Актуальні проблеми навчання та виховання людей з особливими потребами*: Збірник наукових праць. 2015. № 12 (14). С. 26–35.
3. Іваницька О. С. Розвиток тьюторства у закладах вищої освіти Німеччини : дис... канд. пед. наук : 13.00.01. Львів. 2019, 270 с.
4. Осадча К. П. Аналіз досвіду тьюторства та підготовки тьюторів у Франції. *Науковий часопис Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова. Серія 5 : Педагогічні науки : реалії та перспективи*. 2018. Вип. 61. С. 223–227.
5. Сбруєва А. А. Порівняльна педагогіка : навчальний посібник. Суми : ВТД "Університетська книга", 2004. 320 с.
6. Сбруєва А. А. Концептуальні засади персоналізації навчання в контексті британських освітніх реформ початку ХХІ ст. *Педагогічні науки: теорія, історія, інноваційні технології*. 2009. № 3. С. 58–67.
7. Сбруєва А. А. Порівняльна педагогіка вищої школи: національний, європейський та глобальний контексти : навчальний посібник. Суми : СумДПУ імені А. С. Макаренка, 2021. 319 с.
8. Budzyński M. Tutoring w szkole. Między teorią a praktyką zmiany edukacyjnej. Towarzystwo Edukacji Otwartej. Wrocław, 2009. 116 s.
9. Chafiq N. Tutoring Functions in a Blended Learning System: Case of Specialized French Teaching. *International Journal of Advanced Computer*. DOI: 10.14569/IJACSA.2017.080204. URL: https://www.researchgate.net/publication/314166215_Tutoring_Functions_in_a_Blended_Learning_System_Case_of_Specialized_French_Teaching (дата звернення: 09.07.2022)
10. Communication from the commission to the European parliament, the council, the European economic and social committee and the committee of the regions School development and excellent teaching for a great start in life. URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=COM%3A2017%3A248%3AFIN> (дата звернення: 03.07.2022)
11. Falchikov N. Learning Together: Peer Tutoring in Higher Education. London (UK). Taylor&Francis Ltd. 2002. P. 334.
12. Johnson Marcia Veal. Using Student Voice to Strengthen Tutoring Services in Middle Schools. *ProQuest LLC*, Ph.D. Dissertation, 2010. Auburn University.
13. Jakubowska M. Tutoring rodzinny jako element kultury szkoły. *Rozprawy Społeczne*. 2018, Tom 12, № 3. S. 29–37.
14. "Les cordées de la réussite". URL: <https://www.paristech.fr/fr/egalite-des-chances/les-cordees-de-la-reussite> (дата звернення: 09.09.2022)
15. Miliband D., Choice and Voice in Personalised Learning , appears in Personalising Education, OECD, 2006, chap 1. URL: <http://www.oecd.org/site/schoolingfortomorrowknowledgebase/themes/demand/41175554.pdf> (дата звернення: 03.07.2022)
16. Model tutoring. URL: <https://www.gov.pl/web/edukacja-i-nauka/wstepny-model-stosowania-tutoringu> (дата звернення 21.01.2022).
17. Moore M., Kearsley G. Distance Education: A Systems View. Wadsworth Publishers. 1996. P. 146–151.
18. Nunes M. B., McPherson M. The Role of Tutors as an Integral Part of Online Learning Support. Third EDEN Research Workshop, Oldenburg, Germany, 2004. URL: https://eprints.whiterose.ac.uk/999/1/Maggie_MsP.html (дата звернення: 10.07.2022)
19. Omerogullaria M. Effectiveness of private tutoring during secondary schooling in Germany: Do the duration of private tutoring and tutor qualification affect school achievement? *Learning and Instruction*. Vol. 66. 2020.
20. Polski tutoring szkolny (rys historyczny dotyczący okresu od roku 1999 roku do końca roku 2013). URL: <https://www.instytuttutoringuszkolnego.pl/instytut/historia> (дата звернення 21.01.2022).
21. Quintin J.-J. Accompagnement tutorial d'une formation collective via Internet. Analyse des effets de cinq modalités d'intervention tutorale sur l'apprentissage en groupes restreints: Doctorat de Sciences de l'Éducation. Grenoble : Université Stendhal, 2008. 368 p.
22. Salvin R. E. Cooperative learning: Theory, research, and practice. Englewood Cliffs, NJ : Prentice Hall, 1990.
23. Sarnat-Ciastko A. Tutoring w polskiej szkole. Warszawa. Wydawca : DIFIN, 2015. 244 s.
24. Simpson O. Supporting Students for Success in Online and Distance Education: Third Edition (1st ed.). Routledge, 2012. 297 p.
25. School-Led Tutoring Guidance. The National Tutoring Programme. URL: <https://www.gov.uk/government/publications/school-led-tutoring-grant> (дата звернення: 09.07.2022).

References:

1. Humanizatsiia shkilnoi osvity v krainakh YeS ta SShA. Transformatsiini protsesy u shkilnii osviti krain Yevropeiskoho Soiuzu ta SShA (2018): monohrafiia [Humanization of school education in EU countries and the USA. Transformational processes in school education in the countries of the European Union and the USA: monograph] / A. P. Dzhurylo, O. Z. Hlushko, O. I. Lokshyna ta in. K.: TOV "KONVI PRINT". 192 s. [in Ukrainian]
2. Davydenko H. V. (2015) Pravovi osnovy intehrovanoho navchannia u Frantsuzkii respubliitsi [Legal basis of integrated education in the French Republic]. *Aktualni problemy navchannia ta vykhovannia liudei z osoblyvymy potrebamy*. № 12 (14). S. 26–35 [in Ukrainian].
3. Ivanytska O. S. (2019) Rozvytok tiutorstva u zakladakh vyshchoi osvity Nimechchyny [The development of tutoring in institutions of higher education in Germany]: dys. ... kand. ped. nauk : 13.00.01. Lviv. 270 s. [in Ukrainian].
4. Osadcha K. P. (2018) Analiz dosvidu tiutorstva ta pidhotovky tiutoriv u Frantsii [Analysis of tutoring experience and tutor training in France]. *Naukovyi chasopys Natsionalnoho pedahohichnoho universytetu imeni M. P. Drahomanova. Seriiia 5 : Pedahohichni nauky : realii ta perspektyvy*. Vyp. 61. S. 223–227 [in Ukrainian].
5. Sbrueieva A. A. (2004) Porivnialna pedahohika: Navchalnyi posibnyk [Comparative pedagogy: Study guide]. Sumy : VTD "Universytetska knyha". 320 s. [in Ukrainian]
6. Sbrueieva A. A. (2009) Kontseptualni zasady personalizatsii navchannia v konteksti brytanskykh osvitnikh reform pochatku KhKhI st. [Conceptual principles of personalization of learning in the context of British educational reforms at the beginning of the 21st century] *Pedahohichni nauky: teoriia, istoriia, innovatsiini tekhnologii*. № 3. S. 58–67 [in Ukrainian].
7. Sbrueieva A. A. (2021) Porivnialna pedahohika vyshchoi shkoly: natsionalnyi, yevropeyskyi ta hlobalnyi konteksty : navchalnyi posibnyk [Comparative higher education pedagogy: national, European and global contexts: study guide]. Sumy: SumDPU imeni A. S. Makarenka. 319 s. [in Ukrainian].
8. Budzyński M. (2009) Tutoring w szkole. Między teorią a praktyką zmiany edukacyjnej. Towarzystwo Edukacji Otwartej. Wrocław. 116 s. [in Polish].

9. Chafiq N. Tutoring Functions in a Blended Learning System: Case of Specialized French Teaching. *International Journal of Advanced Computer*. DOI: 10.14569/IJACSA.2017.080204. URL: https://www.researchgate.net/publication/314166215_Tutoring_Functions_in_a_Blended_Learning_System_Case_of_Specialized_French_Teaching (дата звернення: 09.07.2022)
10. Communication from the commission to the European parliament, the council, the European economic and social committee and the committee of the regions School development and excellent teaching for a great start in life. URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=COM%3A2017%3A248%3AFIN> (дата звернення: 03.07.2022)
11. Falchikov N. (2002) *Learning Together: Peer Tutoring in Higher Education*. London (UK). Taylor&Francis Ltd. 334 p. [in English].
12. Johnson Marcia Veal. (2010) *Using Student Voice to Strengthen Tutoring Services in Middle Schools*. ProQuest LLC, Ph.D. Dissertation. Auburn University.
13. Jakubowska M. (2018) Tutoring rodzinny jako element kultury szkoły. *Rozprawy Społeczne*. 2018, Tom 12, Nr 3. S. 29–37 [in Polish].
14. Les cordées de la réussite. [13. Ropes of Success]. URL: <https://www.paristech.fr/fr/egalite-des-chances/les-cordees-de-la-reussite> (дата звернення: 09.09.2022) [in French].
15. Miliband D., Choice and Voice in Personalised Learning, appears in *Personalising Education*, OECD, 2006, chap 1. URL: <http://www.oecd.org/site/schoolingfortomorrowknowledgebase/themes/demand/41175554.pdf> (дата звернення: 03.07.2022).
16. Model tutoring. URL: <https://www.gov.pl/web/edukacja-i-nauka/wstepny-model-stosowania-tutoringu> (дата звернення 21.01.2022) [in Polish].
17. Moore M., Kearsley G. *Distance Education: A Systems View*. Wadsworth Publishers. 1996. P. 146–151.
18. Nunes M. B. (2004) McPherson M. The Role of Tutors as an Integral Part of Online Learning Support. Third EDEN Research Workshop, Oldenburg, Germany. URL: https://eprints.whiterose.ac.uk/999/1/Maggie_MsP.html (дата звернення: 10.07.2022)
19. Omerogullaria M. (2020) Effectiveness of private tutoring during secondary schooling in Germany: Do the duration of private tutoring and tutor qualification affect school achievement? *Learning and Instruction*. Vol. 66.
20. Polski tutoring szkolny (rys historyczny dotyczący okresu od roku 1999 roku do końca roku 2013). URL: <https://www.institutututoringuszkolnego.pl/institut/historia> (дата звернення 21.01.2022) [in Polish].
21. Quintin J.-J. (2008) *Accompagnement tutoral d'une formation collective via Internet. Analyse des effets de cinq modalités d'intervention tutorale sur l'apprentissage en groupes restreints*: Doctorat de Sciences de l'Education. Grenoble: Université Stendhal. 368 p.
22. Salvin R.E. (1990) *Cooperative learning: Theory, research, and practice*. Englewood Cliffs, NJ: Prentice Hall.
23. Sarnat-Ciastko A. *Tutoring w polskiej szkole*. Warszawa. Wydawca : DIFIN, 2015. 244 s. [in Polish].
24. Simpson O. *Supporting Students for Success in Online and Distance Education: Third Edition (1st ed.)*. Routledge, 2012. 297 p.
25. School-Led Tutoring Guidance. The National Tutoring Programme. URL: <https://www.gov.uk/government/publications/school-led-tutoring-grant> (дата звернення: 09.07.2022).

Shvets T. E. European experience of implementation of tutoring in secondary school

The article analyzes European models of tutoring implementation in secondary education institutions. The author provides a description of tutoring at schools in the following countries: Great Britain, Germany, Poland, and France. The research methods used in the article are: studying, analysis and generalization of historical and pedagogical sources in order to highlight the main models of tutoring in secondary education institutions.

The article discusses the most common types of tutoring: academic tutoring, which is implemented through private tutoring, home tutoring, peer tutoring and cross-age-tutoring; online tutoring; family tutoring (in the network of private Catholic schools); in Poland – educational, developmental and artistic tutoring are added to the above.

The essence of each of the types and the specifics of their implementation in schools of European countries are analyzed. The results of tutoring programs implemented in Great Britain, France, Germany and Poland are analyzed. Based on the analysis, a conclusion is made about their positive impact on increasing the potential of the educational functions of the school, the quality of the educational process in general, improving the general atmosphere of relationships in the school, the development of students' critical and creative thinking, adaptability, tolerance and self-control.

This study made it possible to conclude that the European experience of introducing tutoring in schools is quite relevant for modern Ukrainian education in the context of the implementation of the Concept of the New Ukrainian School. The implementation of various types of tutoring provides examples of the introduction of the principle of individualization and personalization in education and training, which can be modified and adapted to the realities of the Ukrainian school. Also, the experience of supporting tutoring at the state and local levels as an educational policy of the country is important.

Key words: tutoring, private tutoring, academic tutoring, peer tutoring, family tutoring, art tutoring, tutor, individualization.